

Prof. dr. Ioana Bican

LAUDATIO

la acordarea titlului de Doctor Honoris Causa dlui Mircea Cărtărescu (Universitatea din București)

Stimate Domnule Președine al Senatului Universității Babeș-Bolyai,
Stimate Domnule profesor Mircea Cărtărescu,
Distinși oaspeți ai Universității Babeș-Bolyai,
Stimați colegi și studenți,

Echilibrând *Tradiția și Excelența*, UBB și-a construit un profil european incontestabil: includerea, onorifică, în corpul său profesoral a scriitorului român cu cel mai mare renume european, astăzi, reprezintă o concretizare firească a politicilor culturale ale Universității noastre. Anul acesta chiar, la târgul de carte de la Madrid, unde a fost invitat de onoare, Mircea Cărtărescu declara „Patria mea este cultura europeană”; dincolo de replica implicită la o declarație similară, aparținând lui Nichita Stănescu (un alt mare scriitor al culturii românești), o asemenea profesiune de credință sintetizează o poziție (a creatorului) și mărturisește o vocație (a literaturii sale). Consider că este o onoare pentru orice universitate europeană să îl primească printre profesorii săi pe un scriitor care așază europenismul la baza întregii sale creații.

De asemenea, Universitatea Babeș-Bolyai omagiază astfel un membru al corpului academic al unei universități de care ne leagă tradiția unei colaborări istorice, precum și atâtea poziții comune, astăzi, în lumea științifică, românească și europeană. Pentru că profesorul universitar Mircea Cărtărescu, de la Facultatea de Litere bucureșteană, este colegul nostru, iar biografia sa profesională oglindește, în etapele ei, un tipar în care se recunosc, ușor, numeroși universitari ai generațiilor postcomuniste: după absolvirea Liceului „D. Cantemir” din București, Mircea Cărtărescu a devenit student la Facultatea de Litere bucureșteană, absolvind-o în 1980. Între 1980 și 1989 a fost profesor de română la o școală generală (pe care mulți cititori ai *Solenoidului* o identifică, azi, degrabă, cu aceea, monstruoasă, imaginată în roman...), apoi funcționar la Uniunea Scriitorilor și redactor la revista „Caiete critice”. În 1991 a devenit, prin concurs, asistent la catedra de Istoria literaturii române din București, a susținut un doctorat, tot acolo, cu o teză care avea să devină cartea despre *Postmodernismul românesc*, iar acum este profesor universitar, predând cursuri de Literatură română și *Creative writing*, la aceeași Universitate.

Atunci când, însușindu-ne clasificările specialiștilor istoriei literare, spunem că scriitorul Cărtărescu „aparține generației 80”, recunoaștem, implicit, și exemplaritatea sa, într-un context istoric mai larg, pentru generațiile care, formate intelectual în ultimele decenii ale dictaturii comuniste, au luat în piept schimbarea lumii de după 1989, iar libertatea aceea, atât de dorită și atât de violent contestată între timp, le-a permis să își realizeze visurile. Volumul de poezii cu care a debutat, *Faruri, vitrine, fotografii* (din 1980), recunoscut încă de la apariție ca un eveniment editorial, a oferit, totodată, tinerilor acelor ani dificili, un sunet de fond diferit al experiențelor existențiale majore, imprimându-se în ceea ce trăiam ca „un nou chip” (ar fi spus clasicii) de a fi în lume – și în glorie, într-o glorie *in extremis*, a umanului căutând să se salveze de tot ce este, deasupra lui, inuman: „când primăvara se întoarce în glorie drapată în cicloane, cumulus și cirus/

lîngă arțari și corni cu flori galbene, pe pajiștea plină de bănuței și brîndușe cît noi de înalte/ devenim un fel de substanțe fotosensibile, drepte în furtuna shakespeariană a luminii/ așteptînd dezvoltarea unor imagini pierdute pe epiderma memoriei,/ reînvierea unor spații și timpuri, scînteieri în boaba de rouă, imperii fragile/ în care odată, iluminați de doctrinele anotimpurilor, ne guvernăm tinerețea/ ce cu miros de pădure de pin încă ne mai aruncă pe fețe o umbră verzuie/ în care păstrăvi înoată...” (*Eros și Anteros*, în vol. *Faruri, vitrine, fotografii*, 1980, p. 46-47). Cred că nu greșesc afirmînd că, astăzi, cea mai mare parte a corpului profesoral al universităților noastre, și-a făcut educația, intelectuală și sentimentală, în „spectrul lunar, vopsit proaspăt, curbat în matrițele reci”, al noii literaturi, pe care o scria generația 80 – și căreia Mircea Cărtărescu îi este unul din cei mai importanți reprezentanți.

Opera lui Mircea Cărtărescu (alcătuită din poezie, romane, nuvele, povestiri, eseuri, publicistică și proză diaristică, dar și din studii consacrate literaturii române – poeziei lui Eminescu și postmodernismului românesc), nu are nevoie să fie prezentată aici în detaliu. Suntem, astăzi, la ceremonia de față, desigur, cu toții, cititori pasionați ai literaturii contemporane și buni cunoscători ai scrierilor autorului. Respectînd rigorile ceremonialului, voi enumera, doar, titlurile principalelor volume de autor, dintr-o bibliografie (în sine) covîrșitoare: *Faruri, vitrine, fotografii, poeme* (1980), *Poeme de amor* (1982), *Totul* (1984), *Visul* (în edițiile următoare *Nostalgia*), 1989, *Levantul*, poem epic (1990), *Visul chimeric*, studiu critic (1991), *Travesti* (1994), *Dragostea* (1994), *Orbitor. Aripa stîngă*, (1996), *Dublu CD* (1998), *Postmodernismul românesc*, studiu critic (1999), *Jurnal I* (2001), *Orbitor. Corpul*, roman (2002), *Enciclopedia zmeilor* (2002), *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli* (2003), *De ce iubim femeile* (2004), *Baroane!* (2005), *Jurnal II* (2005), *Orbitor. Aripa dreaptă* (2007), *Nimic* (2010), *Frumoasele străine* (2010), *Zen. Jurnal 2004-2010* (2011), *Ochiul căprui al dragostei noastre* (2012), *Fata de la marginea vieții* (2014), *Solenoid* (2015), *Peisaj după isterie* (2017), *Un om care scrie. Jurnal 2011–2017* (2018). Varietatea formelor expresive din toate aceste volume se sprijină pe o constanță a temelor principale, care au ajuns, astăzi, pentru mulți cititori, să poarte o adevărată „signatură a stilului” lui Mircea Cărtărescu: poetul damnat, dublul, moartea, visul și dragostea, copilul divin, monstruosul și angelicul, natura maternă și orașul infernal, apocalipsa *cum figuris*, modelele mecanice ale modernității și halucinațiile postmoderne ale organicității supraumane, toate acestea sunt concretizările unei căutări a sensului lumii la care scriitorul își face părtași cititori de formații diferite, din generații diferite, a căror fascinație pentru lumile lui onirice confirmă statutul excepțional al operei sale, într-o imaginară axiologie a literaturii europene din ultima jumătate de secol.

Pentru a creiona un portret al scriitorului și universitarului Mircea Cărtărescu, și a amplifica astfel expresia eliptică a diplomei prin care titlul de *Doctor Honoris Causa* îi este acordat, astăzi, îngăduiți-mi să plec de la două fragmente în care el însuși comentează cele două entități pe care creația sa le pune în relație: universul și opera, amîndouă – văzute în timp. Și, în amîndouă – ceea ce le leagă și le aduce împreună, într-o încercare de sinteză a viziunii autorului – **centrul** îl reprezintă subiectul, *noi* sau *eu*, cel de care nici lumea, nici opera, nu pot fi „decojite”. Amîndouă aceste fragmente ne vorbesc, în chip esențial, despre înrădăcinarea umanistă a operei pe care o celebrăm astăzi.

Despre univers ca o coajă a umanului, așadar: în ultimul volum al jurnalului său, *Un om care scrie. Jurnal 2011 – 2017* (București, Humanitas, 2018, p. 477), Mircea Cărtărescu coagulează, reflexiv și mefient, o viziune foarte personală asupra lumii de azi, aflate la răscruce de epoci, de tehnologii, de evoluție a umanului în cele mai generale și mai particulare aspecte

care îl definesc. Ea sună astfel: „Universul ca hologramă, computer, suprapunere cuantică, joc video. Mereu folosim, ca să-nțelegem incomprehensibilul, metafore din lumea noastră imediată. Am făcut asta de cînd ne știm, pentru că nu suntem în stare să mergem mai departe de «universul care sunt eu însumi». Fiecare progres științific și tehnologic a remodelat imaginea noastră despre lume, adică despre noi. Am putut decoji mereu mintea de corp și de creier, dar nu suntem capabili să decojim lumea de noi înșine (Straniu e că lumea, într-adevăr, e-n noi, nu noi în lume)”. Reiau, insistînd asupra cadenței sale poetice, un fragment esențial: „*Am putut decoji mereu mintea de corp și de creier, dar nu suntem capabili să decojim lumea de noi înșine*”. Poezia lui Mircea Cărtărescu, în anii 80, deja, își clădea imaginile halucinante ale suferinței pe această convingere: „cît de sticlos e creierul meu, cît de îndepărtate sunt glandele mele/ cît de scînteietoare sunt oasele mele, ce clocotită e limfa mea!/ mă plimb pe șoselele corpului meu ca printr-un oraș cu ministere de măduvă și ștranduri de zgîrci - / cît de nostalgic e laringele meu! (...) schiopățez prin orașul meu cu zgîrie-nori de vertebre/ orbit de lumina de iad a gingiilor,/ ce adînc, ce adînc e infernul meu!” (*Departate sunt de mine*, în *Dragostea*, 1994, p. 170-171).

Așezînd lumea în noi, acolo unde – în viziunea unuia din cei mai iluștri predecesori ai săi din literatura română, căruia adesea îi răspunde, intertextual, explicit – „răgușit, tomnatic, vrăjește trist un greier”, Mircea Cărtărescu adună împreună, implicit, teme precum confruntarea individului cu cosmosul, a religiei cu tehnologia, a umanismului cu post-umanismul, teme literare clasice, ale antitezei dintre „corp” și „creier”, teme care construiesc, astăzi, reflecția noastră asupra lumii în care trăim. Ceea ce arată în ce măsură un scriitor precum Mircea Cărtărescu reușește să fie al epocii sale și, totodată, să fie mai presus de epoca sa. Să fie, adică, un foarte mare scriitor, fiind și un creator foarte vulnerabil, în oceanul Istoriei.

Al doilea fragment pe care îl voi cita aici este o mărturisire din atelierul scriitorului – și care îl situează pe acesta în interiorul operei sale – **împotriva** viziunii liniar-progresiste, familiară istoriilor literare, despre construcția unei opere: Nu, scrie Mircea Cărtărescu, „*Nu e nimic progresiv și triumfalist în opera unui autor*. Nimeni nu scrie «din ce în ce mai bine» de-a lungul vieții lui. Literatura nu e o înălțare continuă, ci, ideal, o continuă adîncire, o continuă bîjbîire fără busolă și felinar în noaptea ta interioară. Gîndirea artistică nu e o săgeată îndreptată spre cer, deși tinde mereu spre asta, ci mai curînd o extindere în cercuri (...) Nu știu cît și ce mi se va mai da de scris, dar am să-nțerc să-nchei cîte cercuri am să mai pot” (Mircea Cărtărescu, broșură *Humanitas, Solenoid la doi ani de la apariție*, 2017, s.n., I.B.). Modelul acesta, al unei poetici în dezvoltare concentrică, are și el forme analoge unei cosmologii în care subiectul – creatorul/cunoscătorul lumii, scriitor sau cititor al operei – este așezat în centrul mișcărilor de stele, de zodii și ... de creație. E o imagine foarte caracteristică operei lui Mircea Cărtărescu, aceasta, în care subiectul uman se află în centrul lumii (și al operei), o lume ce „îl zdrobește și totuși nu-l învinge” (*Ibidem*), așa cum autorul însuși își definea viziunea din romanul *Solenoid*. Umanismul indiscutabil al acestei opere reprezintă, pe de o parte, signatura recognoscibilă a autorului ei, iar pe de altă parte, cred, rațiunea principală a succesului său la cititori de cele mai diverse vârste, de pe cele mai diverse meridiane ale lumii. Dar ipostaza subiectului cunoscător din *Solenoid* este o continuare organică – în cercuri concentrice, așadar – a unor posturi ale aceluiași, insistent construite în imaginarul oniric al primelor volume de poezie cărtăresciene, în care tragismul cristic întîlnește figura artistului condamnat, încă dinainte de a se naște, să stea în centrul cosmosului: „din cununa de spini ce mi-ai pus-o/ cînd orăcăiam murdar de meconiu/ cînd trecusem doar de o clipă hotarul gurii tale/ să hrănesc țepii galbeni./ se-nfig în ei galaxiile ca

gîndacii/ piticele albe ca buburuzele./ capul meu e-nconjurat de cosmos/ nasul, orbitele și pomeții mei îi luminează pulsarii...// oh, ia-mă în brațe, ascunde-mi fața în falduri/ soră astrală, tu care niciodată,/ nîcînd...” (*Cununa de spini*, în vol. *Dragostea*, 1994, p. 154).

Inovațiile imaginarii poetice al lui Mircea Cărtărescu s-au aflat, întotdeauna, într-un raport complex, definit de nuanțe mergînd de la ceremonios la ironic, cu tradiția literară. Dacă intertextualitatea și citatul din clasici marcau, în primele volume, bisturiul fin al deconstrucției postmoderne, un cerc important al operei sale este împlinit, în 1990, de volumul *Levantul*, care reinventează tradiția poetică românească sub semnul ironiei tandre, al admirației și al suferinței (re)creatoare, întru fantezie. Pentru că „fantezia” este principiul fundamental al creației, „formă ce coprinzi informul/ Șoaptă ce șoptești tăcerea und’ scînteie cloformul/ Ca și vinul din poculul revărsat din sîntul Graal!/ Pogribanie spoită în colori dă carnaval!/ Vis precis ca și o riglă dă cristal dar moale totuși,/ Parcă rigla să topește și echeru pierde cotu-și/ La un soare ce preschimbă infinitul într-un strop,/ Glob dă cuarț și ou al altor universuri, cronotop!/ Rîs al meu, tu ești *Levantul*; întristare și frămînt,/ Sunteți orchideea cari-n dimineți aprinse-o cînt/ La lumina-tunecată a cafelei dîn oglindă... (...)/ Fantasie cu lungi pene, braț dă marmoră ce ții/ Creieru-mi în palma rece, de să-ntipăresc în el/ Liniile, a vieții, a amorului rebel?”, se întrebă eroul lui, Manoil, în *Levantul*, și poetul prin el, și noi, cititorii împăcați astfel cu un canon literar imuabil, în care putem „săpa lumi”, „fie și în acadea/ orbitoare fantasie...”. „Altfel, nu știu de ce viv”, se încheie meditația din care citam aici – și nu putem decît să repetăm, apropiindu-ne experiența, „Altfel, nu știm de ce trăim”, dacă nu am avea libertatea interioară, cea care urlă mut sub apăsarea lumii – și căreia un mare scriitor îi inventează formele rostirii.

Faima crescîndă de care se bucură, în ultimul deceniu, Mircea Cărtărescu, în Europa – dar și pe alte continente – este în sine un fenomen care depășește de mult contextul strict al istoriei literare naționale sau al unei anumite epoci istorice. Este evident, pentru oricine urmărește lista impresionantă de premii literare, cu care opera sa a fost distinsă, că avem de-a face cu una din figurile cele mai importante ale scenei artistice și civice mondiale, la acest început de mileniu: Mircea Cărtărescu a fost distins cu premii ale Academiei Române și Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova, cu Premiul Internațional pentru Literatură de la Vilenița (2011), Premiul Internațional pentru Literatură „Haus der Kulturen der Welt”, Berlin (2012), Premiul Spycher – Literaturpreis Leuk, Elveția (2013), Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie de la Novi Sad (2013), Premiul *Tormenta en un vaso*, Spania (2014), Premiul Euskadi de Plata, San Sebastian (2014), Premiul cărții pentru înțelegere europeană al orașului Leipzig (2015); Premiul de stat al Austriei pentru literatură europeană (2015), Premiul Leteo, Spania (2017), respectiv, cel mai recent, cu Premiul *Formentor de las Letras* (2018). Premiile acordate lui în străinătate vorbesc despre capacitatea operei sale de a vorbi unui public extrem de divers și de a traversa frontierele lingvistice ale traducerilor. Este adevărat și că opera sa are parte de sprijinul unora din cei mai renumiți traducători și româniști străini, în aceste „traversări lingvistice” de succes. A fost tradus, astfel, în engleză, germană, italiană, franceză, suedeză, spaniolă, olandeză, polonă, portugheză, maghiară, ivrit, norvegiană, bulgară, slovenă, daneză, bască, rusă, greacă, turcă, croată, sârbă, catalană. Succesul internațional al lui Mircea Cărtărescu este, astăzi, un fenomen pe care nici o instituție nu l-ar fi putut „orchestra” prin politicile sale, și constituie, cred, una dintre dovezile cele mai puternice ale capacității operei sale de a se adresa umanității întregi, punîndu-i în față propriile viziuni, ca o inegalabilă și necruțătoare oglindă. Faptul că este vorba despre un scriitor care, european fiind, este și român (nu doar în sensul „actelor de identitate”,

ci și în acela al unei puternice filiații care îi leagă opera de literatura română clasică), vine să adauge un argument suplimentar, și foarte important, elogiului nostru. Pentru că, acordându-i titlul de Doctor Honoris Causa, Universitatea noastră își confirmă vocația dublă – națională și europeană.

În fine, dar nu în ultimul rând, opera lui Mircea Cărtărescu demonstrează – cu fiecare pagină a sa – o altă relație indisolubilă, dincolo de cea dintre subiectul cunoscător și cosmos. Este vorba despre legătura dintre opera spiritului și valorile etice ale umanității. Marea literatură nu poate exista în afara unor standarde etice înalte. Cronicar înnegurat al vremurilor noastre tulburi – în *Jurnalul* său, în volumele de publicistică – Mircea Cărtărescu identifică, incomod dar indubitabil, adevăratele mize ale tuturor mișcărilor contemporane de defăimare a intelectualilor: „De fapt, nu experiența intelectuală în sine, nu performanța academică sau artistică îi deranjează pe ei, ci dimensiunea morală ce reiese din discursul celor vizați. Aici este cheia demonizării intelectualilor.” (*Peisaj după isterie*, 2017, p. 86). Și continuă să își afirme încrederea în spiritul ce se află în noi, și care nu poate fi învins – zdrobit – poate, cum spune *Solenoidul*, dar nu învins: „Eu cred – continuă scriitorul în același articol din care citez – că oamenii buni și valoroși ai României de azi sunt ei (intelectualii, n. I.B.) și sute de alții ca ei, și că e păcat că lumea noastră intelectuală nu dă dovadă măcar de un strop de solidaritate” (Ibid., p. 87).

Stimați colegi, stimate domnule profesor Mircea Cărtărescu, onorați oaspeți, dragi studenți, îngăduiți-mi să închei acest elogi imperfect și – de fapt – de neterminat, aducând în fața dumneavoastră elogiul Literaturii pe care scriitorul omagiat de noi acum îl face, și care răscumpără, în viziunea sa, amenințarea unei apocalipse a spiritului. Mircea Cărtărescu scrie literatură și invocă marea literatură, și vede astfel cum „catedrala se umple de divinitate, și literatura devine, abia acum, abia cu lumina orbitoare din vârful farului, *frumusețea care va salva lumea*. N-aș scrie un rând dacă literatura n-ar fi religia mea. Și n-aș mai putea citi un autor care nu-și face din scris o chestiune mai gravă decât una de viață și de moarte, o chestiune de credință. Nu mai am destul timp pentru asta.” (Ibid., p. 228). Subiect creator situat în centrul lumii, scriitorul știe citi semnele lumii în cele mai umile detalii ale unui anotimp și, împlinind astăzi, cu toții, ceremonia aceasta, vă îndemn să observăm, alături de el, cum anume „Vîntul are o strălucire aparte în dimineața asta de toamnă” (Ibid., p. 229) – una din acele coincidențe care trebuie să ne facă atenți la misterioasele legături dintre marii creatori și cosmos. Pentru că, scrie Mircea Cărtărescu, deși „Nu știi de unde vine și încotro se duce”, deși „Voi dispărea curînd în neant”, ceea ce știe, ceea ce ne învață opera lui, este că „clipa asta e mai eternă decât neantul. *Clipă, rămîi*, îmi spun, zîmbind, *căci ești atît de frumoasă!*”. Iar clipa aceasta este însăși eternitatea omenească, figurată de opera unui mare scriitor, astfel încît să o putem înțelege.